

О. В. КОВАЛЬ

Служба з питань звернень громадян Секретаріату Президента України, м. Київ

В. А. СОБОЛЬ

Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 1(17), с. 22–25

Розглядається моніторинг якості загальної середньої освіти (ЗСО) як спеціальна система безперервного і тривалого спостереження та контролю, що забезпечує оцінювання стану утворення й прогнозування на підставі отриманих об'єктивних даних динаміки та основних тенденцій її розвитку.

Розробка методологічних засад функціонування системи моніторингу якості освіти на різних організаційних рівнях і проведення моніторингових досліджень викликають увагу багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних учених.

Моніторинг якості ЗСО є спеціальною системою безперервного і тривалого спостереження, контролю, оцінювання стану ЗСО, а також прогнозування на підставі одержаних об'єктивних даних динаміки та основних тенденцій її розвитку. Моніторингові обстеження передбачають застосування методів кількісної діагностики, моделювання, інформаційних систем управління та комп'ютерних технологій, що значно полегшує процедуру аналізу досліджуваних ситуацій і прогнозування подальших змін. Передбачається, що система моніторингу ЗСО в Україні має стати одним з найважливіших елементів системи інформаційного забезпечення. Це передбачає обов'язкове використання результатів проведених досліджень органами державного управління освітою України для прийняття виважених рішень, спрямованих на розвиток освіти в державі та реалізацію пріоритетних напрямів державної освітньої політики, зокрема щодо доступності освіти та поліпшення її якості.

Модернізація системи державного управління ЗСО, що проголошена Національною доктриною розвитку освіти України, означає перехід до програмно-цільового управління освітою, до нормативних та економічних методів, які дають

можливість забезпечити постійне оновлення та розвиток цієї системи, створення єдиної системи освітньої статистики і показників якості освіти, порівняно з міжнародними аналогами. Проте на сьогодні система державного управління ЗСО України, як і багатьох країн колишнього СРСР, перебуває у проміжному стані свого руху від попередніх застарілих способів діяльності до якісно нових. У цій системі досить складно переплетені перспективні, нові тенденції та рудименти старого, наприклад, недостатня цілеспрямованість і реактивний, діючий із запізненням, характер прийняття управлінських рішень, жорсткість побудови управлінських структур, відсутня децентралізація управління, нереалізований регулятивний принцип управління та ін.

Зафіксований у Національній доктрині розвитку освіти тезис про те, що “сучасна система управління сферою освіти розвивається як державно-громадська” [1], передбачає створення відповідного механізму вивчення суспільної думки, впливу громадськості на процеси, що відбуваються у системі ЗСО, та рішення, які приймаються органами державного управління. Громадська і державна складові оновленої системи управління освітою мають бути взаємопов'язані спільними цілями реформування ЗСО, але відрізнитися способами впливу на об'єкт. Механізм державно-громадського управління якістю освіти, як зазначалося, має забезпечити взаємодію “державного і суспільного” в освіті, організаційно оформити та

впорядкувати вплив місцевої громади на сферу ЗСО, сприяти переходу від контролю за якістю відповідно до нормативних документів до державно-громадського управління цією якістю, заснованому на суспільних формах контролю та стимулювання якості ЗСО [2]. Отже, досягненню цієї мети сприяє національна система моніторингу якості ЗСО.

Моніторинг якості ЗСО характеризується досить широким функціональним полем, що пояснюється як складністю самого об'єкта дослідження, так і багатогранністю сфер застосування отриманих результатів. Функції освітнього моніторингу можуть визначатись метою конкретного дослідження і тим, хто виступає його замовником. Саме тому в різних джерелах зустрічаються різні переліки функцій моніторингу освіти, що іноді мають суттєві відмінності. Оскільки ми розглядаємо моніторинг якості ЗСО як інструмент інформаційного забезпечення сфери державно-громадського управління якістю ЗСО, то це дає нам підставу сконцентрувати увагу на тих його функціях, що допомагають регулювати різні напрями діяльності та здійснювати стратегічне планування в освітній галузі. Отже, ми вважаємо, що моніторинг якості ЗСО виконує такі **функції** [3]:

1. *Інформаційна.* Збирання статистичної інформації про результати функціонування системи ЗСО, що дає можливість здійснювати оперативне державне управління, з'ясувати результативність освітньої системи, її окремих елементів і складових та ефективність державного управління освітою.

2. *Активізує.* Залучення до дослідження вчителів, працівників органів державного управління освітою, методистів, адміністрації, батьків підвищує їхній рівень педагогічної культури, відкриває можливості для пошуку нових методик навчання, перебудови навчально-виховного процесу та державно-громадського управління ним з метою поліпшення якості підготовки учнівської молоді.

3. *Формуюча.* Дані щодо окремих показників якості ЗСО (наприклад, засвоєння учнями змісту освіти, ефективність конкретного загального навчального закладу та ін.) повинні використовуватися педагогом, директором школи, працівниками місцевого органу державного управління освітою для організації конкретної роботи з об'єктом дослідження. Ця функція найчастіше реалізується на нижчих рівнях функціонування системи моніторингу якості ЗСО.

4. *Корекційна.* Ця функція тісно пов'язана з попередньою. Відстеження в ході моніторинго-

вих досліджень конкретних недоліків, виявлення причин, що впливають на якість ЗСО в усіх її проявах, фіксація численних несподіваних результатів освітнього процесу передбачають організацію у подальшому відповідної коригуючої діяльності, спрямованої на виправлення ситуації. На відміну від формуючої функції, корекційна проявляється на будь-якому рівні проведення моніторингу якості освіти.

5. *Кваліметрична.* Ця функція передбачає визначення системи індикаторів і критеріїв якості ЗСО, встановлення правил проведення оцінних процедур і застосування певного інструментарію, що використовується для підготовки висновків і рекомендацій про стан ЗСО для системи державного управління якістю ЗСО.

6. *Діагностична.* Для вироблення рекомендації органам державного управління освітою всіх рівнів необхідно не лише визначити кінцеві результати діяльності освітньої системи та зафіксувати наслідки реформ. Головнішим є встановлення причин, виявлення глибинних процесів, що викликають ці зміни, інакше кажучи, необхідне діагностування системи ЗСО та її якості.

7. *Аналітична.* Виявлені проблеми у ЗСО, фактори впливу на її якість, усі отримані дані різнобічно аналізуються, на підставі чого формулюються рекомендації для органів державного управління якістю ЗСО усіх рівнів та уряду України.

8. *Моделююча.* Ця функція дуже тісно пов'язана з аналітичною, оскільки побудова різноманітних моделей ситуацій, моделювання й вивчення впливів суспільно-політичних процесів та інших факторів на систему ЗСО можливі лише після детального аналізу досягнутого стану ЗСО.

9. *Прогностична.* Ця функція передбачає побудову різноманітних моделей майбутнього стану системи ЗСО, її елементів, окремих об'єктів на підставі результатів аналізу та узагальнення отриманої інформації (так званій пошукової прогнозу), а також розробку можливих моделей способів досягнення цього стану (нормативний прогноз).

10. *Управлінська.* Ця функція моніторингу якості освіти може розглядатись як вирішальна з точки зору остаточного застосування інформації, отриманої в ході досліджень, тому що завершальним етапом реалізації моніторингової діяльності є прийняття певних державно-управлінських рішень, спрямованих на усунення небажаних наслідків реформування системи ЗСО, поліпшення якості її функціонування.

Моніторинг може одночасно використовуватись і як засіб проведення соціально-педагогічних досліджень, і як інструмент державно-управлінського впливу на систему ЗСО. Незважаючи на значні можливості моніторингу якості ЗСО і розмаїття форм, ми вважаємо, що його функціонування ґрунтується на таких загальних *принципах* [3]:

- *узгодженості* нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових;
- *об'єктивності* одержання та обробки інформації — максимальне виключення суб'єктивних оцінок, урахування всіх результатів, створення для всіх учасників дослідження рівних умов у процесі перевірки якості підготовки;
- *комплексності* дослідження різноманітних аспектів освітнього процесу, обробки та аналізу одержаних результатів;
- *безперервності* та тривалості спостережень за станом освіти;
- *своєчасності* отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість ЗСО;
- *перспективності* запланованих моніторингових досліджень, спрямованості їх на розв'язання актуальних завдань розвитку освіти;
- *рефлексивності* — аналіз на всіх рівнях державно-громадського управління якістю ЗСО результатів освітньої діяльності, здійснення самооцінки і самоконтролю;
- *гуманістичної спрямованості* моніторингу якості ЗСО — створення обстановки доброзичливості, довіри, поваги до особистості, максимально сприятливих умов, позитивного емоційного мікроклімату; неможливість використання результатів досліджень для застосування органами державного управління будь-яких карних дій;
- *відкритості та оперативності* — доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості, зацікавлених міжнародних установ.

Реалізація кожного із зазначених принципів функціонування системи моніторингу якості ЗСО на різних рівнях його здійснення має свої особливості, які зумовлені цілями і завданнями конкретного рівня, особливостями та метою проведення окремого дослідження. Але, незважаючи на зовнішні відмінності, що простежуються на

цих рівнях, моніторингова діяльність має здійснюватись у межах системного аналізу всіх складових освітнього процесу і ґрунтуватись на засадах *систематичності, цілісності та комплексності* досліджень. Це пояснюється тим, що освітній процес має цілісний характер, тому спостереження за цим процесом та його оцінювання (тобто моніторинг) передбачає цілісне і всебічне вивчення різних його аспектів, використання комплексу критеріїв та сукупності способів і методів контролю. Варто зазначити, що важливою вимогою моніторингу якості ЗСО є врахування психолого-педагогічних особливостей учнів, умов і конкретних ситуацій проведення обстежень. З цією метою також практикується широке застосування методу анкетування всіх учасників досліджень для з'ясування їхнього ставлення до конкретної проблеми, визначення соціально-економічних умов праці й навчання та ін.

Досить важливим зрушенням, на нашу думку, є те, що останнім часом проблема одержання достовірної, об'єктивної інформації в галузі оцінювання ефективності та якості освітньої діяльності й державного управління нею почала цікавити педагогічну спільноту, громадськість, фахівців, державних службовців сфери освіти різних рівнів, тобто можна говорити про початок формування соціальної бази споживачів цієї інформації.

Враховуючи викладене, можна стверджувати, що на сьогодні актуальними для України є такі стратегічні завдання:

- необхідність оперативного забезпечення уряду, органів державного управління ЗСО всіх рівнів, педагогів, громадськості всіма видами об'єктивної педагогічної інформації, що стосується оцінки сучасного стану національної системи освіти;
- прогнозування перспектив, можливих напрямів розвитку системи ЗСО;
- запровадження систем управління, що ґрунтуватиметься на використанні випереджаючих стратегічних розробок у галузі оцінки якості ЗСО.

Таким чином, створення нового механізму державно-громадського управління якістю ЗСО означає насамперед методологічну переорієнтацію діяльності органів державного управління освітою на досягнення і всебічне забезпечення високої якості освітнього процесу, на формування громадської складової в управлінні та активізацію її діяльності при плануванні та оцінюванні результатів розвитку системи ЗСО на всіх рівнях. Вирішення цього стратегічного завдання перед-

бачає створення спеціальних інституцій моніторингу якості ЗСО, формування інформаційної бази освіти, вдосконалення нормативно-правових документів і приведення їх у відповідність до реформ, подолання консервативності мислення як державних службовців в освітній сфері, так і педагогів, підвищення їхньої компетентності та політичної культури.

Література

1. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347 // Освіта України. — 2002. — № 33. — С. 4–6.
2. Проект "Региональная система управления качеством образования" / Мегапроект "Развитие образования в России". — www.dep.edu.yar.ru/megoproj/rogect/prog.doc
3. Лукіна Т. О. Основні принципи функціонування системи моніторингу якості загальної середньої освіти // Нові технології навчання. — 2000. — Вип. 25. — С. 24-31.

Модернізація системи державного управління загальної середньої освіти означає перехід до програмно-цільового управління, до нормативних та економічних методів, що забезпечують постійне відновлення й розвиток цієї системи, підвищення якості освітнього процесу й ролі громадської складової в управлінні.

Модернизация системы государственного управления всеобщего среднего образования означает переход к программно-целевому управлению, к нормативным и экономическим методам, обеспечивающим постоянное обновление и развитие этой системы, повышение качества образовательного процесса и роли общественной составляющей в управлении.

Modernization of a control system of the general secondary education means transition to program management, to the normative and economic methods providing continuous updating and development of this system, improvement of quality of educational process and of role of public component in management.

Надійшла 19 липня 2007 р.